

עבודה של יוסף יזקי

מציג את הקיבוץ בניינים אוהבות. עבודה של שמואל כץ

על עבודותיה של רות שלום, או עבודתו של משה גת "ילדה בחיפה תחתית". האמנים החלו לתת את הדעת על המציאות סביבם, על האנשים הפשוטים.

גם ניצולי השואה, שהיישוב הארצישראלי נטה בתחילה לה לתעלם מהם ומסבלם, לבו להם או לראות בהם נציגי גיחם קלוקלים של "חולשה" יהודית, וזכים פתאים למבט אחר. "בשנים אלה התחילה להתברר גודל הווועה שהתרחשה באירופה. החלק מהאמנים נרעע לראשונה מה עלה בנירל קרובי משפחתם", אמרת בראור. עבודה של אליהו גת, "דצה רפים מפשע", מציגה את הילד שנוולד לו בארץ כמוכל לטבה. ציור של נתלי בום מציג ניצול אושוויץ עם מספר מקועקע על זרועו. עבודה של מרדכי ארדון, "קינה על עיר שנחרבה", חריגה בין עבודותיו האידיוליות. חדר צדרי קטן ומרתק מוקדש ליצירות שמציגות את מחנות העקורים בקפריסין, פרישה שאף היא נעלמה כמעט מהתודעה.

עבודותיהן של מספר אמניות מוצגות בחלל משותף: לאה ניקל, חגית לאלו ואביבה אורי. בראור עמדה על כך, שהאמניות נרחקו מהמבט הכללי שבו שלטו או הקבוצות הגניות. "הנשים שהיו עם לא זכו מספיק למרעוץ ציבורית כמוהות עם התקופה - כי תקופה ברדך כלל מוזהה לפי קבר צות דומיננטיות שמתקשרות למשנה חברתי או פוליטי. אם היינו בודקים רק את האקאון ואת הקבוצות והמניפסטים, לא הינו רואים אמנים רבים. שאלתי איפה הנשים. הן פעלו כיוח דות ולא התחברו עם הקבוצות של האמנים הגברים. הקבוצות האלה לא אפשרו קבלת נשים - אלה שהיו בסביבתם הפכו למזכירות או למארחות, ולא זכו למעמד שווה כאמניות".

אלו, אמנית שנשכחה, למדה בארצות-הברית, ובראור מתייחסת לעבודותיה כאל תגלית מחודשת. "היא לא התקבלה לאגודת האמנים. העבודות שלה היו יותר מדי חדשניות, העצבים הכי חשובים - כאילו היא והנשים האחרות לא מילאו את התפקיד שיעדו להן ולא היו ענוגות מספיק". על קיר המבואה המרכזית מוצג צילום בשחור-לבן של עבודתו של וריצקי "עוצמה", שנוצרה לרגל "תערוכת העשור" האמן החריב אותה לאחר מכן - כיוון שחשב שאינה טובה מספיק.

חג הביכורים בקיבוץ

האגף השני של המוזיאון מוקדש כמעט כולו לאמנים שפעלו בקיבוצים. סדרת אירורים "מתווה לילדים מרחוב

אמנית נשכחה. עבודה של חגית לאלו

בראור: "הקבוצות של האמנים הגברים לא אפשרו קבלת נשים. הנשים שהיו בסביבת הגברים לא זכו למעמד שווה כאמניות"

ובצלאל שץ ולואיו (אשתו של בצלאל שץ), שעסקו באמנות מדויקת ועדינה, בעבודות אמייל וברזל, על גבול האומנות - כמורשת אביהם.

הקונפליקטים של התקופה מוצגים בין השאר באמצעות עבודות לא אקאנויות. הצד הפחות הרואי ויותר אנושי של מלחמת השחרור מיוצג בעבודות כמו "מות החייל" של מרסל ינקו ו"אבלים כהלוויה" של אהרון אבני. המלחמה מופיעה גם בעבודות של אייה אורן, או בעבודה "מלחמת הקרמיות" של צבי גלי, המזכירה את ה"גרניקה" של פיקאסו. "זוהי תחילתו של הציור החברתי", מעידה בראור, ומצביעה

מאפו" של משה קופפרמן מציגה צד בעבודתו של האמן שמוכר היום פחות מעבודותיו הגדולות. ציורי שמן של שמואל כץ, לעומת את, משרטטים את רמותו של הקיבוץ בעיניים אוהבות.

עבודות של אורי ריזון ושל אמנים נוספים מעלות בצופה מחשבה על מרחב הפעולה של אמנים שהיו חלק מקולקטיבי. חלקם קיבלו "שעות אמנות" לעבודתם וחלקם עסקו בה בשעות הפנאי. חלקם - בלי פחיתות כבוד - היו חלק מוועדת התרבות והחגים, ויצרו עבודות אמנות מרשימות כתפאורות או קישוטים (טושק) מקיבוץ מזרע, מאלה הוא אברהם אמרנט (טושק) מקיבוץ מזרע, שעבודת ענק שלו המתארת את חג הביכורים בקיבוץ שוחורה לאחר שנים שבהן הייתה גנווה. במסדרון האגף נתלו כרוזות מלוחות המודעות של חדר האוכל, הקרו ראות לחברים להתגייס לקטיף או לכתוב שירים לטקס כזה או אחר.

העבודות מחולקות בין החדרים השונים, כך שחלקים מהתערוכה יכולים לטלטל ולזעזע את הצופה, בעוד חלקים אחרים ממנה מעניקים לו תחושת ביתיות המימה, נוסטלגיה ונחמה.

"אצרנו את 'העשור הראשון: הגמוניה וריבוי' מתוך משאלה שהמפגש עם אמנות התקופה ייחווה כחוויה רעננה ואקטואלית, ושהצורה הנפתח אל העבר יעמיד תמונה של מרקם חברתי-תרבותי טעון ומאתגר - לא כתיאור של החמצה ולא כאידיאליזציה, אלא כמקור השראה משמעותי המעורר את הרמיון לאפשרות אחרת, להתבוננות בעבר מפרספקטיבה של עתיד", כותבים עפרת ובראור. מבחינה חווייתית לפחות, יש לציין, הם עמדו במשימה. כמקור מידע והשראה, יש לראות את התערוכה בהקשרה הכולל: בין כלל התערוכות העשור, הפותחות פתח למבט היסטורי, באופן חווייתי ומרגש. הביכור בקיבוץ עיני-חורוד שבצמק בית שאן, גם כלי שאינו רגיל להרחיק עד לשם, מספק בעצמו חוויה של שיבה אל המקורות, אל ארץ ישראל הישנה, ואולי גם הטובה. ●

"1948-1958 הגמוניה וריבוי" במשכן לאמנויות בקיבוץ עיני-חורוד, עד 15.11. אירוע לציון התערוכה ביום ו', 12.9, 11:00

עבודה של יחיאל שמי